

Tetiana Konovalenko¹

Miejsce umów międzynarodowych w porządku prawnym Ukrainy

Słowa kluczowe: umowa międzynarodowa, prawo międzynarodowe, prawo wewnętrzne, traktat, ratyfikacja

Keywords: international agreement, international law, internal law, treaty, ratification

Streszczenie

Istotnym czynnikiem kształtowania systemu prawnego niezależnego państwa demokratycznego jest określenie miejsca jego zobowiązań międzynarodowych w krajowym systemie prawnym. Prawo międzynarodowe wiąże państwa, które są zobowiązane do przestrzegania jego norm regulujących ich współpracę w ramach społeczności międzynarodowej. Należy zatem odnieść się do problemu stosunku prawa międzynarodowego do prawa wewnętrznego, poddając analizie uregulowania ustawodawstwa Ukrainy i zawartych przez nią konwencji międzynarodowych. Przedmiotem analizy są przepisy Konstytucji Ukrainy z 1996 r. i ustawy o umowach międzynarodowych Ukrainy z 2004 r. oraz postanowienia Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów z 1969 r., do której w 1986 r. przystąpiła Ukrainińska Socjalistyczna Republika-Radziecka i której stroną jest obecnie Ukraina.

Abstract

Place of International Law in the Legal System of Ukraine

An important factor in shaping the legal system of an independent democratic state is to define the place of its international obligations in the domestic legal system. International

---

¹ ORCID ID: 0000-0001-8747-7992, magister, Katedra Prawa Międzynarodowego Publicznego, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. E-mail: konovalenkotanya935@gmail.com.

law binds states that are bound by its norms governing their cooperation within the international community. Therefore, it is necessary to refer to the problem of the relation of international law to internal law by analyzing the regulations of the Ukrainian legislation and the international conventions concluded by it. The subject of the analysis are the provisions of the Constitution of Ukraine of 1996 and the Act on International Agreements of 2004 as well as the provisions of the Vienna Convention on the Law of Treaties of 1969, to which the Ukrainian Soviet Socialist Republic acceded in 1986 and to which Ukraine is now a party.

✱

I. Wprowadzenie

Problem stosunku prawa międzynarodowego do prawa krajowego jest związany z określeniem metod włączania norm prawa międzynarodowego do porządku wewnętrznego państw². Zagadnienie to jest szeroko prezentowane w piśmiennictwie naukowym z zakresu prawa międzynarodowego i konstytucyjnego³. Konsekwencją procesów integracyjnych w państwach Unii Europejskiej było wprowadzenie do konstytucji tych państw przepisów dotyczących zawierania umów międzynarodowych oraz miejsca aktów prawa międzynarodowego i prawa Unii Europejskiej w porządkach krajowych państw członkowskich. Podobna sytuacja polegająca na włączeniu takich przepisów dotyczyła ustaw zasadniczych innych państw, także tych powstałych po upadku ZSRR⁴.

² K. Savchuk, *Ways to improve constitutional and legal regulation of the application of international law in the domestic law and order of Ukraine*, „Ukrainian Journal of International Law” 2014, nr 3, s. 70.

³ W polskim piśmiennictwie naukowym jest ono przedstawione m.in. w pracach: *Prawo międzynarodowe a prawo wewnętrzne w świetle doświadczeń państw socjalistycznych*, red. A. Wasilkowski, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1980; *Prawo międzynarodowe i wspólnotowe w wewnętrznym porządku prawnym*, red. M. Kruk, Warszawa 1997; R. Kwiecień, *Miejsce umów międzynarodowych w porządku prawnym państwa polskiego*, Warszawa 2000; M. Masternak-Kubiak, *Przestrzeganie prawa międzynarodowego w świetle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, Zakamycze 2003; T. Wasilewski, *Stosunek wzajemny: porządek międzynarodowy, prawo międzynarodowe, europejskie prawo wspólnotowe, prawo krajowe*, Toruń 2009.

⁴ I. Wrońska, *Skutek krajowy prawa międzynarodowego w polskim porządku prawnym na przykładzie stosowania instrumentów międzynarodowej ochrony praw człowieka*, Warszawa 2007, s. 12.

Konstytucyjne i ustawowe uregulowania prawne odnoszą się zwykle do obowiązywania i stosowania umów międzynarodowych. Mają one bowiem duże znaczenie w systemie prawnym każdego nowoczesnego państwa i zajmują priorytetowe miejsce w hierarchii aktów prawnych⁵. Wskazuje to również na ścisły związek między prawem konstytucyjnym i prawem międzynarodowym, ponieważ przepisy konstytucji określają status prawny umów międzynarodowych w prawie krajowym, odnosząc się do ich mocy prawnej i metod introdukcji ich postanowień do porządku wewnętrznego państw. W piśmiennictwie naukowym Ukrainy analiza statusu umów międzynarodowych w jej porządku prawnym pozostaje nadal tematem aktualnym⁶.

Celem artykułu jest poddanie analizie statusu umów międzynarodowych w porządku prawnym Ukrainy oraz określenie miejsca norm prawa międzynarodowego w hierarchii źródeł prawa Ukrainy. Cel ten obejmuje podjęcie następujących zadań naukowych:

- wyjaśnienie pojęcia „umowa międzynarodowa”;
- określenie statusu prawnego umów międzynarodowych Ukrainy w przepisach jej Konstytucji z 1996 r. i ustawie u umowach międzynarodowych Ukrainy z 2004 r.;
- ustalenie reguł stosowanych w razie kolizji norm umów międzynarodowych i norm prawa krajowego.

Podstawowym aktem prawa międzynarodowego dotyczącym umów międzynarodowych jest Konwencja wiedeńska o prawie traktatów z 1969 r., do której Ukraińska Socjalistyczna Republika Radziecka przystąpiła 14 maja 1986 r.⁷ Konwencja zawiera postanowienia dotyczące procedury zawierania umów i ich wejścia w życie, przestrzegania, stosowania i interpretacji traktatów oraz ich nieważności, wygaśnięcia i zawieszenia ich stosowania⁸.

⁵ A. Vasechko, *Umowa międzynarodowa jako źródło prawa wewnętrznego*, Moskwa 2008, s. 97.

⁶ I. Zabokrytsky, *Problems of international treaties of Ukraine legal status in the system of the constitutional law of Ukraine sources*, Lwów 2015, s. 7.

⁷ Konwencja wiedeńska o prawie traktatów z 23 maja 1969 r. (Dz.U. 1990, Nr 74, poz. 439). Dalej – Konwencja. Należy też podkreślić, że Ukraina przystąpiła 26 października 1992 r. do Konwencji o sukcesji państw w odniesieniu do traktatów z 23 sierpnia 1978 r.; tekst [w:] *Prawo międzynarodowe publiczne. Wybór dokumentów*, oprac. A. Przyborowska-Klimczak, Lublin 2008, s. 66–82.

⁸ Szczegółową analizę postanowień Konwencji zawierają m.in. polskie monografie: S.E. Nahlik, *Kodeks prawa traktatów*, Warszawa 1976, M. Frankowska, *Prawo traktatów*, Warszawa 2007; A. Wyrozumka, *Umowy międzynarodowe. Teoria i praktyka*, Warszawa 2006.

II. Pojęcie umowy międzynarodowej i oraz jej ratyfikowanie w porządku prawnym Ukrainy

Termin „umowa międzynarodowa” ma charakter ogólny. Tym terminem określane są międzynarodowe akty prawne, które mogą mieć różne nazwy: traktat, porozumienie, konwencja, układ, pakt, karta, statut lub konstytucja organizacji międzynarodowej⁹. Zgodnie z art. 2 Konwencji „traktat” oznacza międzynarodowe porozumienie między państwami, zawarte w formie pisemnej i regulowane przez prawo międzynarodowe, niezależnie od tego, czy jest ujęte w jednym dokumencie, czy w dwóch lub więcej dokumentach, i bez względu na jego szczególną nazwę.

Bardzo podobne wyjaśnienie tego pojęcia zostało zawarte w ukraińskiej ustawie o umowach międzynarodowych Ukrainy z 29 czerwca 2004 r.¹⁰ W myśl jej art. 2 umową międzynarodową Ukrainy jest umowa zawarta w formie pisemnej z obcym państwem lub innym podmiotem prawa międzynarodowego, która jest regulowana prawem międzynarodowym, niezależnie od tego, czy umowa jest zawarta w jednym lub większej liczbie powiązanych dokumentów i bez względu na jej konkretną nazwę (umowa, porozumienie, konwencja, pakt, protokół itp.).

Podstawowe znaczenie dla określenia miejsca umów międzynarodowych w ukraińskim porządku prawnym ma art. 9 Konstytucji Ukrainy, zgodnie z którym umowy międzynarodowe, obowiązujące i ratyfikowane przez Radę Najwyższą Ukrainy są częścią prawa wewnętrznego Ukrainy¹¹. Zawarcie umów międzynarodowych niezgodnych z Konstytucją jest możliwe dopiero po wniesieniu odpowiednich zmian do Konstytucji Ukrainy.

W istotnym związku z tymi przepisami pozostaje art. 18 Konstytucji dotyczący polityki zagranicznej Ukrainy. W myśl tego artykułu celem polityki zagranicznej Ukrainy jest zabezpieczenie jej interesów narodowych i bezpieczeństwa poprzez popieranie pokojowej i wzajemnie korzystnej współpracy z członkami społeczności międzynarodowej na podstawie ogólnie uznanych zasad i norm prawa międzynarodowego.

---

⁹ A. Nazarenko, *Umowy międzynarodowe Ukrainy w systemie prawa konstytucyjnego Ukrainy*, Kijów 2006, s. 84.

¹⁰ Ustawa Ukrainy o umowach międzynarodowych Ukrainy z 26 czerwca 2004 r. (VVR 2004, nr 50).

¹¹ Konstytucja Ukrainy z 28 czerwca 1996 r., Warszawa 1999.

Interpretując przepisy art. 9 Konstytucji należy stwierdzić, że umowy międzynarodowe mogą stać się częścią ustawodawstwa krajowego Ukrainy, jeśli zostaną spełnione określone warunki. Przede wszystkim konieczna jest zgoda Rady Najwyższej Ukrainy na ich obowiązywanie i muszą to być umowy zawarte przez Ukrainę zgodnie z jej Konstytucją.

Z art. 9 ust. 2 Konstytucji wynika zasada supremacji Konstytucji w stosunku do umów międzynarodowych. Oznacza to, że umowy międzynarodowe sprzeczne z Konstytucją Ukrainy, niezależnie od czasu ich zawarcia, powinny być uznane za niemające mocy obowiązującej, jeżeli przed ich zawarciem nie zostały wniesione odpowiednie zmiany do Konstytucji¹².

Wyrażany jest też pogląd, że uznanie w art. 9 Konstytucji umów międzynarodowych za część prawa wewnętrznego, powoduje, że normy zawarte w umowie międzynarodowej mają taką samą moc prawną jak akt prawa wewnętrznego, na podstawie którego włączono je do prawa krajowego¹³. Jeżeli zatem uregulowania prawne zostały wprowadzone dekretem prezydenta, to mają jego moc prawną, a jeżeli wprowadzono je rozporządzeniem rządu – moc prawną jego uchwały. Z punktu widzenia prawa międzynarodowego, a w szczególności Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów, moc prawna umowy międzynarodowej nie powinna zależeć od sposobu, w jaki została wprowadzona do prawa wewnętrznego.

W myśl art. 3 ustawy o umowach międzynarodowych są one zawierane przez prezydenta Ukrainy lub na podstawie jego pełnomocnictwa w imieniu Ukrainy, przez Gabinet Ministrów lub na podstawie jego pełnomocnictwa w imieniu rządu Ukrainy oraz przez ministerstwa, centralne organy wykonawcze i organy państwowe w ich imieniu.

W imieniu Ukrainy są zawierane następujące umowy (określone w art. 3 ust. 2 ustawy):

- polityczne, dotyczące pokoju, terytorialne i związane z granicami państwowymi, wytyczeniem wyłącznej (morskiej) strefy ekonomicznej i szelfu kontynentalnego Ukrainy;
- dotyczące praw, wolności oraz obowiązków człowieka i obywatela;
- udziale Ukrainy w międzypaństwowych związkach i innych mię-

---

¹² A. Nazarenko, *op.cit.*, s. 88.

¹³ *Ibidem*.

dzypaństwowych stowarzyszeniach (organizacjach) oraz systemach bezpieczeństwa zbiorowego;

- w sprawie pomocy wojskowej i skierowania jednostek Sił Zbrojnych Ukrainy do innych państw lub przyjęcia jednostek sił zbrojnych obcych państw na terytorium Ukrainy, warunków ich czasowego pobytu, w tym warunków ich wycofania, warunków finansowych i ekonomicznych, a także konsekwencji i środowiskowych rekompensat;
- dotyczące korzystania z terytorium i zasobów naturalnych Ukrainy;
- inne umowy, którym za zgodą stron nadano charakter między państwowy.

W imieniu rządu Ukrainy są zawierane umowy międzynarodowe w sprawach gospodarczych, handlowych, naukowo-technicznych, humanitarnych. Umowy międzynarodowe w sprawach należących do kompetencji ministerstw, centralnych organów wykonawczych i państwowych organów kolegialnych mają charakter międzyresortowy. Ukrainy

III. Zagadnienie kolizji norm prawa międzynarodowego i norm prawa wewnętrznego Ukrainy

W doktrynie ukształtowały się dwie teorie dotyczące stosowania prawa międzynarodowego w krajowym porządku prawnym: monistyczna i dualistyczna. Zgodnie z teorią monistyczną prawo międzynarodowe i prawo krajowe tworzą jeden system norm prawnych, a włączenie prawa międzynarodowego do prawa krajowego dokonuje się w drodze inkorporacji. Według teorii dualistycznej prawo międzynarodowe i prawo krajowe stanowią odrębne systemy norm prawnych, natomiast stosowanie prawa międzynarodowego następuje w wyniku recepcji (powtórzenia) jego normy w prawie krajowym oraz transformacji generalnej lub szczegółowej¹⁴. Zdaniem O. Merezhko „kwestia funkcjonowania umów międzynarodowych w prawie krajowym zależy od relacji między prawem krajowym a międzynarodowym”¹⁵. Wyraża on jednak

¹⁴ A. Wyrozumka, op.cit., s. 533–536; B. Osminin, *Adoption and implementation by States of international treaty obligations*, Moskwa 2006, s. 203.

¹⁵ O. Merezhko, *Law of international treaties: current problems of theory and practice*, Kiev 2002, s. 276.

pogląd, że przepisy art. 9 Konstytucji Ukrainy, w myśl których umowy międzynarodowe ratyfikowane przez Radę Najwyższą Ukrainy są częścią prawa krajowego Ukrainy wywołują kilka wątpliwości: 1) nieprawidłowe jest sformułowanie „część prawa krajowego”, 2) brak jest w Konstytucji przepisu dotyczącego pierwszeństwa norm umów międzynarodowych przed normami prawa krajowego w przypadku kolizji między nimi; 3) nie został określony status umów międzynarodowych, które nie wymagają zgody Rady Najwyższej w formie ratyfikacji; 4) niejasny jest związek między zgodą na obowiązywanie umowy międzynarodowej a jej ratyfikacją.

Rozważając kwestię kolizji zachodzącej między normami umów międzynarodowych ratyfikowanych przez Radę Najwyższą a normami prawa wewnętrznego, wielu przedstawicieli doktryny wyraża pogląd, iż stosowne są wówczas postanowienia traktatowe. Posługują się głównie argumentem, że wynika to z zasady sumiennego wypełniania przez Ukrainę zobowiązań międzynarodowych¹⁶, która ukształtowała się w związku ze wzmocnieniem uniwersalnych tendencji we współczesnej społeczności międzynarodowej eksponujących przyjęcie zasady prymatu prawa międzynarodowego nad prawem krajowym¹⁷. Zasada sumiennego przestrzegania przez Ukrainę obowiązujących umów międzynarodowych, zgodnie z normami prawa międzynarodowego, zawarta w art. 15 ustawy o umowach międzynarodowych Ukrainy, została uzupełniona stwierdzeniem, że Ukraina opowiada się też za wypełnianiem zobowiązań wynikających z tych umów przez inne strony. Odniesiono się również w ustawie do kwestii naruszenia przez inne strony ich zobowiązań wynikających z umów międzynarodowych Ukrainy, bowiem w takim przypadku Ministerstwo Spraw Zagranicznych Ukrainy przedstawia prezydentowi Ukrainy lub Gabinetowi Ministrów Ukrainy wnioski o podjęcie niezbędnych środków, zgodnie z prawem międzynarodowym, a w przypadku poważnych naruszeń mogących zaszkodzić interesom narodowym Ukrainy i w innych przypadkach przewidzianych prawem międzynarodowym, umowa międzynarodowa może zostać przez Ukrainę wypowiedziana lub zawieszona.

¹⁶ V. Denysov, *Status of international treaties in the Constitution of Ukraine*, „Bulletin of the Academy of Legal Sciences of Ukraine” 1997, nr 1, s. 32.

¹⁷ V. Yevintov, *International and domestic rule of law in the structure of the international community. Implementation of international legal norms in interdepartmental law*, Kiev 1992, s. 26.

Istotne znaczenie dla ustaleń dotyczących ewentualnej kolizji norm umowy międzynarodowej i norm prawa krajowego mają przepisy art. 19 ustawy o umowach międzynarodowych Ukrainy. Nawiązując do przepisów Konstytucji przewidziano w nich, że obowiązujące umowy międzynarodowe, na których moc wiążącą wyraziła Rada Najwyższa Ukrainy, stanowią część prawa krajowego i są stosowane zgodnie z porządkiem przewidzianym dla norm w prawie krajowym. Można jednak zauważyć, że bez wyraźnego określenia miejsca umów międzynarodowych Ukrainy w jej systemie prawnym trudno jest ustalić, w jakiej kolejności należy stosować postanowienia umowy, ponieważ prawo krajowe określa hierarchię jego przepisów, nie wskazując jednak w tej hierarchii pozycji umów międzynarodowych.

Pewne ustalenia o charakterze kolizyjnym zostały zawarte w ust. 2 tego artykułu. Zgodnie z tymi przepisami jeżeli umowa międzynarodowa Ukrainy, która weszła w życie, ustanawia zasady inne niż te ujęte w odpowiednim akcie ustawodawczym Ukrainy, stosowane są normy umowy międzynarodowej. Przepis ten, w świetle art. 1 tej ustawy, zgodnie z którym ma ona zastosowanie do wszystkich umów międzynarodowych Ukrainy regulowanych przez prawo międzynarodowe i zawieranych zgodnie z Konstytucją Ukrainy oraz przepisami tej ustawy, nie rozstrzyga jednak wątpliwości kolizyjnych wobec braku wyraźnego wskazania miejsca umów międzynarodowych w krajowym porządku prawnym. Nie można zatem stwierdzić, czy norma zawarta w jednej ustawie ma charakter imperatywny wobec innego prawa o takim samym statusie.

W celu potwierdzenia prymatu norm umowy międzynarodowej nad normami prawa wewnętrznego są też powoływane postanowienia Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów, której stroną jest Ukraina. Zgodnie z jej art. 26 „każdy będący w mocy traktat wiąże jego strony i powinien być przez nie wykonywany w dobrej wierze”. Uzupełniając te postanowienia dotyczące zasady *pacta sunt servanda* stwierdzono w kolejnym artykule Konwencji, że „strona nie może powoływać się na postanowienia swojego prawa wewnętrznego dla usprawiedliwienia niewykonywania przez nią traktatu”.

W kontekście tych rozważań należy zauważyć, że zasada sumiennego wypełniania przez Ukrainę jej zobowiązań międzynarodowych nie została sformułowana bezpośrednio w Konstytucji z 1996 r. Powoływanie się w tym zakresie na postanowienia Konwencji o prawie traktatów i przepisy usta-

wy o umowach międzynarodowych Ukrainy nie jest w pełni przekonujące i poprawne, bowiem w Konstytucji nie potwierdzono zasady przewidzianej w art. 17 ust. 2 ustawy o umowach międzynarodowych Ukrainy z 1993 r. i powtórzonej w art. 19 ust. 2 w ustawie z 2004 r., a zgodnie z pkt. 1 Przepisów przejściowych Konstytucji ustawy oraz inne akty normatywne przyjęte przed wejściem w życie Konstytucji są ważne w części, która nie jest sprzeczna z Konstytucją Ukrainy z 1996 r.

Warto w tym miejscu powołać się na stanowisko M. Koziubry dotyczące postanowień umów międzynarodowych dotyczących praw i wolności człowieka¹⁸. Jego zdaniem mają one pierwszeństwo przed przepisami prawa wewnętrznego, a konstytucyjne podstawy uzasadniające to pierwszeństwo wynikają z art. 9, 18 i 22 Konstytucji. Zgodnie z art. 22 prawa i wolności człowieka i obywatela potwierdzone w Konstytucji nie tworzą listy zamkniętej, a „przy uchwalaniu nowych ustaw albo przy wprowadzaniu zmian do obowiązujących ustaw nie dopuszcza się ograniczania treści i zakresu obecnych praw i wolności”. Przepis ten może być stosowany w przypadku kolizji norm między umową międzynarodową dotyczącą ochrony praw człowieka a prawem wewnętrznym Ukrainy, ale nie odnosi się bezpośrednio do pierwszeństwa norm umów międzynarodowych w porządku prawnym państwa. Może on być tylko wykorzystany w celu porównania umowy międzynarodowej, ratyfikowanej przez Radę Najwyższą Ukrainy, w formie ustawy, do innych ustaw.

Zdaniem M. Koziubry należy też uwzględnić przewidzianą w art. 8 ust. 1 Konstytucji Ukrainy zasadę nadrzędności prawa, zgodnie z którą „na Ukrainie funkcjonuje i jest uznawana za obowiązującą zasada zwierzchnictwa prawa”. Szczególne znaczenie ma zatem zasada praworządności, która odnosi się także do stosunku pomiędzy normami umów międzynarodowych dotyczących praw człowieka a normami prawa wewnętrznego w przypadku kolizji między nimi. Autor ten podkreśla, że zasada praworządności może osiągnąć swój cel – uzyskać dominującą rolę w relacjach między różnymi uczestnikami życia publicznego, a przede wszystkim między człowiekiem a władzą państwową, wtedy gdy prawo, bez względu na różnorodność jego definicji, jest nierozzerwalnie związane z człowiekiem, jego prawami i wolnościami¹⁹.

---

¹⁸ M. Koziubra, *Ogólna teoria prawa: Podręcznik*, Kijów 2015, s. 350.

¹⁹ M. Koziubra, *op.cit.*, s. 352.

W doktrynie wyrażany jest pogląd, że należy dokonać zmiany Konstytucji Ukrainy, wprowadzając do niej przepisy dotyczące pierwszeństwa norm umów międzynarodowych nad normami praw wewnętrznego. Powoływany jest w tym zakresie art. X Deklaracji o suwerenności państwowej Ukrainy, zgodnie z którym Ukraina uznaje pierwszeństwo powszechnie przyjętych standardów prawa międzynarodowego nad standardami prawa krajowego²⁰.

Wskazane byłoby też wprowadzenie do Konstytucji Ukrainy norm dotyczących stosunku ustawodawstwa krajowego do norm zawartych w innych źródłach prawa międzynarodowego: prawie zwyczajowym, ogólnych zasadach prawa, wiążących uchwałach organizacji międzynarodowych, a także w umowach niewymagających ratyfikacji przez Radę Najwyższą Ukrainy²¹.

IV. Wnioski

Podsumowując analizę uregulowań prawnych Ukrainy można stwierdzić, że miejsce umów międzynarodowych Ukrainy w systemie jej prawa wewnętrznego nie zostało precyzyjnie określone. Konstytucja Ukrainy nie ustanawia pierwszeństwa umów międzynarodowych nad normami prawa krajowego, uznając niektóre normy traktatów międzynarodowych, na których ratyfikację wyraziła Rada Najwyższa Ukrainy, za część jej ustawodawstwa krajowego. Zawarty w art. 19 ustawy o umowach międzynarodowych Ukrainy z 2004 r. przepis dotyczący pierwszeństwa norm umów międzynarodowych przed normami prawa ukraińskiego nie ma zastosowania w odniesieniu do wszystkich przepisów krajowych Ukrainy.

Kwestia statusu umów międzynarodowych w ustawodawstwie Ukrainy wywołuje wiele kontrowersji, a nawet sporów. Słuszna jest zatem propozycja wprowadzenia do Konstytucji przepisu ustanawiającego zasadę nadrzędności norm umów międzynarodowych nad normami prawa krajowego, wyeliminowanie luk, ograniczenie możliwości różnych interpretacji oraz usunięcie istniejących sprzeczności w tym zakresie. Konstytucja powinna zawierać

²⁰ O. Bukeych, *Constitutional Reform and Problems of International Treaty Practice of Ukraine Summary*, „Ukrainian Journal of International Law” 2014, nr 3, s. 43.

²¹ O. Merezhko, *The relationship between international and national law*, „Justinian” 2009, nr 2, s. 223.

też przepisy dotyczące stosowania innych źródeł prawa międzynarodowego i określić ich miejsce w porządku prawnym Ukrainy.

Literatura

- Bukevych O., *Constitutional Reform and Problems of International Treaty Practice of Ukraine Summary*, „Ukrainian Journal of International Law” 2014, nr 3.
- Denysov V., *Problems of creating public order in the foreign policy activities of Ukraine. Sovereignty of Ukraine and international law*, Kiev 1995.
- Frankowska M., *Prawo traktatów*, Warszawa 2007.
- Koziubra M., *Ogólna teoria prawa. Podręcznik*, Kijów 2015.
- Kwiecień R., *Miejsce umów międzynarodowych w porządku prawnym państwa polskiego*, Warszawa 2000.
- Masternak-Kubiak M., *Przestrzeganie prawa międzynarodowego w świetle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, Zakamycze 2003.
- Merezhko O., *The relationship between international and national law*, „Justinian” 2009, nr 2.
- Merezhko, *Law of international treaties: current problems of theory and practice*. Kiev 2002
- Mycyk V., *International and regional law, international public law. Fundamentals of theory*, Kiev 2002.
- Nahlik S.E., *Kodeks prawa traktatów*, Warszawa 1976.
- Nazarenko A., *Umowy międzynarodowe Ukrainy w systemie prawa konstytucyjnego Ukrainy*, Kijów 2006.
- Orzich M., *The judiciary in the mechanism for protecting human rights: European standards, doctrine and practice in Ukraine. Russian and European human rights systems: the ratio and problems of harmonization*, Nizhny Novgorod 2003.
- Prawo międzynarodowe a prawo wewnętrzne w świetle doświadczeń państw socjalistycznych*, red. A. Wasilkowski, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1980.
- Prawo międzynarodowe i wspólnotowe w wewnętrznym porządku prawnym*, red. M. Kruk, Warszawa 1997.
- Savchuk K., *Ways to improve constitutional and legal regulation of the application of international law in the domestic law and order of Ukraine*, „Ukrainian Journal of International Law” 2014, nr 3.
- Telipko V., Ovcharenko A., *Międzynarodowe prawo publiczne*, Kijów 2010.
- Vasechko A., *Umowa międzynarodowa jako źródło prawa wewnętrznego*, Moskwa 2008.
- Wasilewski T., *Stosunek wzajemny: porządek międzynarodowy, prawo międzynarodowe, europejskie prawo wspólnotowe, prawo krajowe*, Toruń 2009.

- Wrońska I., *Skutek krajowy prawa międzynarodowego w polskim porządku prawnym na przykładzie stosowania instrumentów międzynarodowej ochrony praw człowieka*, Warszawa 2007.
- Wyrozumska A., *Umowy międzynarodowe. Teoria i praktyka*, Warszawa 2006.
- Yevintov V., *International and domestic rule of law in the structure of the international community. Implementation of international legal norms in interdepartmental law*, Kiev 1992.
- Zabokrytsky I., *Problems of international treaties of Ukraine legal status in the system of the constitutional law of Ukraine sources*, Lwów 2015.
- Zwieriev I., *Tłumaczenie umów międzynarodowych przez sądy krajowe. Europejskie doświadczenie i praktyka ukraińska*, Kijów 2015.